

Основи історії і теорії держави та права

В учебном пособии рассмотрены основы теории и истории государства и права как юридической науки и учебной дисциплины, закономерности возникновения государства и права, основы государства, основы права, основы правового поведения и юридической ответственности, основы законности и правопорядка, основы правового регулирования и его механизма.

Для учеников специализированных школ, гимназий, колледжей, лицеев, которые овладевают юридические знания в рамках программы по основам правоведения в системе Министерства образования и науки Украины и студентов, изучающих право в неюридических учебных заведениях, преподавателей, аспирантов и докторантов, учителей общеобразовательных школ и всех тех, кто интересуется основами правоведения.

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

*Пам'яті академіка Копейчикова В. В.
автор присвячує цей посібник*

А. Ю. Олійник

ОСНОВИ ІСТОРІЇ І ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

НАВЧАЛЬНИ ПОСІБНИК

«Видавництво
«Центр учбової літератури»
Київ – 2015

УДК 340.12(075.8)
ББК 67.0я73
О-54

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Національної академії внутрішніх справ
(протокол № 23 від 23.12.2014 року)*

Рецензенти:

Гусарєв С. Д. – доктор юридичних наук, професор;
Калюжний Р. А. – доктор юридичних наук, професор;
Камінська Н. В. – доктор юридичних наук, професор.
Павленко М. І. – доктор історичних наук, професор.

Олійник А. Ю. Основи історії і теорії держави та права [текст] : навчальний
О-54 посібник. / А. Ю. Олійник. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 200 с.

ISBN 978-617-673-359-1

У навчальному посібнику розглянуто основи теорії і історії держави та права як юридичної науки і навчальної дисципліни, закономірності виникнення держави і права, основи держави, основи права, основи правової поведінки і юридичної відповідальності, основи законності і правопорядку, основи правового регулювання та його механізму.

Для учнів спеціалізованих шкіл, гімназій, коледжів, ліцеїв, які опановують юридичні знання в межах програми з основ правознавства в системі Міністерства освіти і науки України та студентів, які вивчають право в неюридичних навчальних закладах, викладачів, аспірантів і докторантів, вчителів загальноосвітніх шкіл та усіх тих, хто цікавиться основами правознавства.

УДК 340.12(075.8)
ББК 67.0я73

ISBN 978-617-673-359-1

© Олійник А. Ю., 2015
© «Видавництво «Центр учбової літератури», 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
ВВЕДЕННЯ В ЮРИДИЧНУ СПЕЦІАЛЬНОСТЬ	8
Глава I. Теорія держави і права, як юридична наука та навчальна дисципліна. Виникнення держави і права	11
§ 1. Поняття, предмет і методи теорії держави і права.	11
§ 2. Функції теорії держави і права.	13
§ 3. Місце теорії держави і права в системі правових наук	15
§ 4. Розвиток науки теорії держави і права в Україні	16
§ 5. Основні закономірності виникнення держави і права.	18
§ 6. Особливості формування державно-правових інститутів у різних народів	23
§ 7. Різноманітні теорії виникнення держави	24
§ 8. Риси, що відрізняють державну організацію від організації влади первісного суспільства	26
§ 9. Характерні ознаки, що відрізняють право від соціальних норм первісного суспільства	26
§ 10. Роль держави і права в організації суспільства і здійсненні політичної влади	27
<i>Запитання та завдання для самостійної перевірки знань.</i>	31
Глава II. Історія розвитку держави і права в Україні	35
§ 1. Предмет, методи і завдання історії держави і права.	35
§ 2. Держава і право на території Північного Причорномор'я і Приазов'я	37
§ 3. Держава і право Київської Русі	42
§ 4. Держава і право в період входження українських земель до різних європейських держав.	49
§ 5. Держава і право козацької доби і гетьманщини в Україні	57
§ 6. Державно-правовий лад українських земель у складі Російської імперії.	60
§ 7. Держава і право на території Західної України	62
§ 8. Держава і право Української Народної Республіки (УНР)	63

§ 9. Держава і право Української Радянської Соціалістичної Республіки	65
§ 10. Держава і право в незалежній Україні.	66
<i>Запитання та завдання для самостійної перевірки знань.</i>	71

Глава III. Основи теорії держави. Громадянське суспільство та права держава

§ 1. Основні сучасні концепції держави	74
§ 2. Поняття та ознаки держави	78
§ 3. Поняття та види функцій держави, форми та методи їх здійснення.	81
§ 4. Поняття та елементи форми держави	86
§ 5. Поняття механізму держави. Державний апарат та його місце в механізмі держави	91
§ 6. Державні органи України	93
§ 7. Поняття та ознаки громадянського суспільства і правової держави	94
§ 8. Ідеї розвитку концепції громадянського суспільства і правової держави.	98
§ 9. Основні напрями формування громадянського суспільства і правової держави в Україні	103
<i>Запитання та завдання для самостійної перевірки знань.</i>	107

Глава IV. Основи теорії права

§ 1. Система соціальних норм і місце та роль права в цій системі.	114
§ 2. Поняття права та його ознаки	116
§ 3. Функції і принципи права	118
§ 4. Поняття системи права як внутрішньої його організації	122
§ 5. Характеристика джерел права як зовнішньої форми його виразу	127
§ 6. Правотворення як процес самоорганізації права	130
§ 7. Реалізація норм права: загальна характеристика	132
§ 8. Правові відносини.	138
<i>Запитання та завдання для самостійної перевірки знань.</i>	140

Глава V. Основи правової поведінки та юридичної відповідальності

§ 1. Правове мислення та його значення для правової поведінки . .	146
§ 2. Поняття правової поведінки	147
§ 3. Правомірна поведінка.	149

§ 4. Правопорушення: поняття, причини і види	150
§ 5. Склад правопорушення та його ознаки	152
§ 6. Поняття і ознаки юридичної відповідальності	153
§ 7. Принципи, види, функцій та мета юридичної відповідальності	156
§ 8. Підстави для притягнення до юридичної відповідальності та звільнення від неї	158
<i>Запитання та завдання для самостійної перевірки знань</i>	<i>160</i>

Глава VI. Основи законності, правопорядку, суспільного порядку, дисципліни, правосвідомості, правової культури та правового виховання.

Правове регулювання та його механізм

§ 1. Поняття і принципи законності	163
§ 2. Поняття і ознаки правопорядку, суспільного і громадського порядку та дисципліни	165
§ 3. Гарантії законності, правопорядку та суспільного порядку	166
§ 4. Поняття і види правосвідомості та правової культури	169
§ 5. Правове виховання як засіб підвищення рівня правосвідомості та правової культури	174
§ 6. Форми правового виховання	175
§ 7. Самовиховання як важлива форма правового виховання	176
§ 8. Поняття, предмет, метод, типи та види правового регулювання	177
§ 9. Механізм правового регулювання	180
§ 10. Ефективність правового регулювання суспільних відносин	181
<i>Запитання та завдання для самостійної перевірки знань</i>	<i>182</i>

ВИСНОВОК 186

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 189

ПЕРЕДМОВА

Шановні читачі! Пропоную для використання навчальний посібник з основ правових знань, який було підготовлено за навчальною програмою для студентів, що вивчають право в навчальних закладах не юридичного профілю. Юридичний матеріал, що знаходиться в посібнику допоможе сформувати відповідний рівень правової свідомості та правової культури, що дозволить орієнтуватися в суспільних відносинах, учасником яких є держава і які регулюються та охороняються правом, діяти відповідно до правових норм в вашому повсякденному житті.

Сьогодні будь-яка свідома людина розуміє актуальність та значущість побудови громадянського суспільства та правової держави в Україні. Революція гідності, що відбулася в Україні наприкінці 2013 та на початку 2014 рр. показала на прямки побудови громадянського суспільства та правової держави. Такий зв'язок суспільства, держави і права передбачає необхідність формування нового, вищого рівня правової свідомості та правової культури у населення України.

Отже, в сучасних умовах великого значення набуває правове виховання, адже без глибоких знань права та законодавства, прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, еволюційний та ефективний розвиток жодного суспільства стає не можливим.

Підвищення рівня правових знань у населення України можливе лише за умови системного та повсякденного, професійно організованого правового виховання, що здійснюється з використанням усіх його форм, у тому числі й за допомогою найновішої та досконалої юридичної літератури.

До того ж особливої актуальності юридична освіта набуває з огляду на проведення реформ в нашій країні, включаючи і конституційно-правову реформу в процесі якої планується прийняття багатьох нових законів, створення ефективної національної правової системи, що дасть змогу Україні інтегруватися в Європейське правове поле, сформу-

вати ефективні інститути громадянського суспільства та побудувати дійсно демократичну, соціальну, правову державу. Реалізація цих та інших завдань передбачає потребу формування у населення країни високого рівня правових знань, умінь та навичок.

Навчальний посібник базується на чинному законодавстві України, практиці його застосування та новітніх наукових джерелах. Він розрахований, насамперед, на учнів загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій та інших навчальних закладів, які оволодівають юридичними знаннями в межах діючих у системі Міністерства освіти і науки України програм з основ правознавства, а також на студентів, які вивчають право в неюридичних вищих навчальних закладах та викладачів загальноосвітніх шкіл. Посібник буде корисним і для аспірантів, докторантів і викладачів юридичних вищих навчальних закладів.

У перспективі планується підготувати і видати навчальні посібники з основ публічного і приватного права та з основ судової, правоохоронної і правозахисної діяльності.

Автор сподівається, що читачі й науковці висловлять свої пропозиції щодо вдосконалення навчального посібника. Зауваження і побажання просимо надсилати за адресою: м. Київ, вул. Кудряшова, 8, кафедра загально-правових дисциплін, навчально-науковий інститут права та психології Національної академії внутрішніх справ.

Книги, які можуть вас зацікавити

Цивільне та сімейне
право України.
Навчальний посібник

[Перейти на сайт →](#)